

Фінансові аспекти розвитку соціальної інфраструктури в Україні

Стаття присвячена оцінці ефективності фінансування соціальної інфраструктури на основі дослідження динаміки кількісних показників функціонування соціальних галузей, а також визначення стратегічних пріоритетів її подальшого розвитку. Проаналізовано динаміку кількісних показників розвитку галузей соціальної інфраструктури протягом 2002-2012 років. Продемонстровано переважання розподілу бюджетних видатків на адміністративні потреби та підтримку поточного функціонування інститутів соціальної інфраструктури на прикладі Львівської області. Акцентовано увагу на необхідності зміни моделі фінансування соціальної інфраструктури України з метою її ефективного розвитку. Як вважає автор, збільшення масштабів державно-приватного партнерства та залучення приватних інвестицій у фінансування соціальної інфраструктури дозволить покращити показники розвитку соціальних галузей та розширити базу фінансових ресурсів даної сфери, виходячи за межі лімітованих можливостей бюджетного фінансування. Доведено, що використання самофінансування та залучення приватних інвестицій сприяє встановленню стабільного рівня фінансування, створює можливості подолання існуючих проблем та забезпечення розвитку фінансування соціальної інфраструктури України.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, бюджетне фінансування, фінансові ресурси, приватні інвестиції, стратегія фінансування.

Финансовые аспекты развития социальной инфраструктуры в Украине

Статья посвящена оценке эффективности финансирования социальной инфраструктуры на основе исследования динамики количественных показателей функционирования социальных отраслей, а также определению стратегических приоритетов ее дальнейшего развития. Проанализирована динамика количественных показателей развития отраслей социальной инфраструктуры в течение 2002-2012 годов. Продемонстрировано преобладание распределения бюджетных расходов на административные потребности и поддержку текущего функционирования институтов социальной инфраструктуры на примере Львовской области. Акцентировано внимание на необходимости изменения модели финансирования социальной инфраструктуры Украины с целью ее эффективного развития. Как считает автор, увеличение масштабов государственно-частного партнерства и привлечения частных инвестиций в финансирование социальной инфраструктуры позволит улучшить показатели развития социальных отраслей и расширить базу финансовых ресурсов данной сферы, выходя за пределы лимитированных возможностей бюджета финансирования. Доказано, что использование самофинансирования и привлечения частных инвестиций способствует установлению стабильного уровня финансирования, создает возможности преодоления существующих проблем и обеспечивает развития финансирования социальной инфраструктуры Украины.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, бюджетное финансирование, финансовые ресурсы, частные инвестиции, стратегия финансирования.

Financial Aspects of Social Infrastructure Development in Ukraine

The article estimates the efficiency of financing of social infrastructure based on the study of the dynamics of quantitative indicators of social sectors functioning and identify strategic priorities for its further development. The dynamics of quantitative development indicators of social infrastructure sectors during 2002-2012 are being analyzed. Demonstrated the predominance of distribution of budget expenditures for administrative needs and support of current

operation of institutions of social infrastructure by the example of Lviv region. Attention is focused on the need to change the model of financing of social infrastructure of Ukraine for its effective development. According to the author, scaling up public and private partnerships and attraction of private investment in financing social infrastructure will improve the performance of social sectors and expand the base of financial resources of the field, going beyond the limited budget funding opportunities. It is proved that the use of self-financing and private investment facilitates contributes to the stable level of funding, creating opportunities to overcome the existing problems and the development of financing of social infrastructure of Ukraine.

Keywords: social infrastructure, financing, financial resources, private investment, financing strategy.

Постановка проблеми. Соціальна інфраструктура має вагомий вплив на рівень добробуту країни та ефективність суспільного виробництва. Однак, належна якість життя населення, медичного обслуговування, рівень надання освітніх та інших соціальних послуг залежить насамперед від стану фінансування соціальної інфраструктури. Забезпечення належного бюджетного фінансування закладів системи охорони здоров'я, освіти та інших галузей соціальної інфраструктури є основною передумовою її розвитку.

В умовах обмежених фінансових можливостей держави важливо не лише оцінити рівень фінансування, але й визначити стратегічні пріоритети розвитку соціальної інфраструктури. Це сприятиме формуванню позитивного росту соціальних послуг шляхом оптимізації бюджетного фінансування та стимулювання залучення інвестицій у всі галузі соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку соціальної інфраструктури розкриті в працях багатьох українських науковців, з-поміж яких: В.М. Геєць, М.І. Долішній, Г.А. Євтушенко, В.С. Коломийчук, Б.М. Данилишин, О.А. Ляшенко, В.І. Куценко, С.І. Бандур, С.Л. Пакулін, О.О. Топчій, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, П.І. Гайдуцький та П.Т. Саблук. В той же час даний напрямок наукових досліджень не втрачає своєї актуальності, адже як зазначають Л.Г. Чернюк та Т.В. Пепа, враховуючи складну за структурою й значну за масштабами систему соціальної інфраструктури, її особливості просторової дислокації важливим є моніторинг стану та обґрунтування системи виважених пріоритетів її розвитку на основі багатокритеріальної оцінки з метою правильного їх вибору і відповідної виваженості [9, с. 11].

Метою статті є оцінка ефективності фінансування соціальної інфраструктури на основі дослідження динаміки кількісних показників функціонування соціальних галузей, а також визначення стратегічних пріоритетів її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Роль соціальної інфраструктури полягає у здійсненні просторових процесів у суспільстві, впровадженні раціональних форм організації життя людей з точки зору умов праці, побуту, відпочинку, розвитку особистості, відновлення життя, відтворення населення. Соціальна інфраструктура забезпечує зближення за рівнем добробуту міського та сільського населення, збалансовує регіональні відмінності у рівні життя людей, впливає на формування прогресивної структури споживання та раціонального використання вільного часу працівників.

Базовим джерелом фінансування соціальної сфери виступають державний та місцеві бюджети. Саме місцеві бюджети забезпечують утримання основної мережі дошкільних установ, шкіл, медичних та соціальних установ.

З бюджету розвитку місцевих бюджетів Бюджетним кодексом законодавчо закріплені капітальні видатки у таких напрямках [1, ст. 71]: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних програм; будівництво, капітальний ремонт та реконструкція об'єктів соціально-культурної сфери та житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів та газифікація населених пунктів; будівництво та придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць та заповідників; будівництво та розвиток транспортної мережі; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; комп'ютеризація та інформатизація загальноосвітніх навчальних закладів; інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням.

Для оцінки стану фінансування соціальної інфраструктури розглянемо окремі кількісні та якісні показники розвитку її галузей. Одним з важливих показників розвитку соціальної інфраструктури є інтенсивність ведення житлового та соціально-культурного будівництва. Об'єкти житлової інфраструктури є головним елементом житлово-комунального комплексу країни та найбільшою частиною соціальної інфраструктури сільських поселень. Загальний житловий фонд України в 2012 р. становив 1094,2 млн. м² загальної площі, із відношенням 2:1 житлового фонду міст до сільської місцевості. Починаючи з 2000-их років в Україні вводиться в експлуатацію житла майже в 2 рази менше, ніж у період 1990-1995 рр. (1990 – 13050 тис. м² загальної площі). При розгляді тенденції скорочення темпів житлового будівництва не можна випускати з контексту постійне зниження кількості населення в країні.

В Україні спостерігається суттєва диференціація регіонів за ступенем введення в експлуатацію житла. Згідно статистичних даних [6], у 2012 р. найнижчий рівень введення в експлуатацію житла був у Луганській та Донецькій областях (78 м² та 79 м² заг. площі на 1000 населення), а найвищий - у Київській області (681 м² заг. площі на 1000 населення) та місті Севастополі (648 м² заг. площі на 1000 населення). При цьому 20 областей України демонстрували показники – нижчі за середній.

Введення в експлуатацію житлових будівель в Україні у період 2002-2012 рр.

Роки	Житлове будівництво, тис. м ²	Приріст, %	Соціальне житлове будівництво, тис. м ²	Індивідуальне житлове будівництво, тис. м ²	Населення
2002	6073	102,2	2460	3613	48,5
2003	6433	105,9	2569	3864	48,0
2004	7566	117,6	2540	5026	47,6
2005	7816	103,3	3447	4369	47,3
2006	8628,4	110,4	3976	4652	46,9
2007	10243,7	118,7	4567	5677	46,6
2008	10495,6	102,5	4665	5831	46,1
2009	6399,6	61,0	4113	2287	46,0
2010	9339,3	145,9	3149	6190	45,8
2011	9410,4	100,8	4314	5096	45,6
2012	10749,5	104,4	3729	7021	45,4

Джерело: [6, 7].

Станом на 2012 р. норми житлової площі на 1 особу становили: 9м² (санітарна норма), 13,65 м² (соціальна норма), 7 м² (розрахункова норма). В середньому по Україні у 2012 році на кожного міського мешканця припадало по 22,1 м², а на сільського - 27,1 м² загальної жилої площі, що відображає зростання на 15 % в порівнянні з 2000 роком та дозволяє покрити соціальну норму.

Державний, комунальний та соціальний житловий фонд на сьогодні займає дещо більше 10 % загального житлового фонду країни. При чому, у містах державний та суспільний житловий фонд становить дві третини, а у сільській місцевості докорінно навпаки – 90 % житлового фонду знаходиться в особистій власності населення.

Забезпечення покращення житлових умов населення належить до пріоритетних напрямів державної соціальної політики, а побутове обслуговування є одним з основних показників рівня життя у країні. Надання житла окремим категоріям населення (учасникам бойових дій, інвалідам, багатодітним сім'ям, самотнім матерям, постраждалим внаслідок аварії на ЧАЕС та ін.) може

виступати показником виконання державою своїх соціальних повноважень та пов'язане з фінансуванням розвитку державного, комунального та соціального будівництва. Так, підтримуване у 2009-2010 роках щорічне забезпечення житлом на рівні 0,9 % усіх громадян, що перебувають на квартирному обліку, на 2012 рік знизилось до 0,6 %. Якщо загальний обсяг громадян, що перебувають на квартирній черзі з 2009 року скоротився на 13 %, то рівень забезпечення громадян житлом впав на 30 %. Тенденція свідчить про недостатні обсяги фінансування та, як наслідок, низькі темпи державного соціального будівництва на фоні перенасичення ринку приватним житловим будівництвом.

Освітня галузь соціальної інфраструктури, також, демонструє відсутність кількісного розвитку. Починаючи з 2003 року спостерігається постійне зниження обсягів загальноосвітніх навчальних закладів, а з 2007 року - щорічне зменшення кількості вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації (табл. 2).

Таблиця 2

Статистика функціонування освітніх закладів в Україні протягом 2002-2012 рр.

Роки	Дошкільні навчальні заклади, тис.	Загальноосвітні навчальні заклади, тис.	Вищі навчальні заклади
2002	15,3	22,1	997
2003	15,0	22,0	1009
2004	14,9	21,7	1167
2005	15,1	21,6	951
2006	15,1	21,4	920
2007	15,3	21,2	994
2008	15,4	21,9	881
2009	15,5	20,6	861
2010	15,6	20,3	854
2011	16,1	19,9	846
2012	16,4	19,7	823

Джерело: [6, 7].

Відзначимо, що при щорічному введенні в експлуатацію нових дошкільних навчальних закладів, 700 з 16,7 тис. дошкільних закладів у 2012 році не працювали. Третина зазначених закладів (35 %) не була придатною для цільового використання або перебувала на капітальному ремонті. Інші (65 %) не працювали внаслідок відсутності дітей, а також з причин незабезпечення паливом, електроенергією та державним фінансуванням (при цьому 23 % таких закладів не працювали протягом 6-10 років, а 46 % - понад 10 років) [6].

Тенденція демонструє екстенсивне розширення мережі інфраструктурних об'єктів дошкільного

виховання. Можемо стверджувати, що спрямування фінансових ресурсів на реконструкцію, модернізацію та переобладнання існуючих закладів, замість фінансування введення в експлуатацію нових, може знизити витрати, підвищити ефективність використання фінансових ресурсів та підняти рівень надання цього виду послуг державними установами.

Аналізуючи тенденцію до скорочення кількості середніх та вищих навчальних закладів, доцільно розглянути попит на послуги цієї галузі, що залежить від демографічної ситуації в країні (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка кількості учнів в освітніх закладах України протягом 2002-2012 рр.

Роки	Всього учнів, тис.	Загальноосвітні навчальні заклади		Професійно-технічні навчальні заклади		Вищі навчальні заклади	
		Всього, тис.	На 10 тис. населення	Всього, тис.	На 10 тис. населення	Всього, тис.	На 10 тис. населення
2002	9122	6350	1323	502	105	2270	473
2003	8974	6044	1269	493	104	2437	512
2004	8813	5731	1212	507	107	2575	545
2005	8605	5399	1151	497	106	2709	578
2006	8381	5120	1098	474	102	2787	597
2007	8124	4857	1047	454	98	2813	606
2008	7825	4617	1001	444	96	2764	599
2009	7518	4495	978	424	92	2599	565
2010	7224	4299	939	434	95	2491	544
2011	7013	4292	941	409	90	2312	506
2012	6815	4222	927	423	93	2170	477

Джерело: [6, 7].

Із врахуванням постійного зниження приросту населення, що призводить до зміни попиту на освітні послуги, скорочення кількості закладів освітньої галузі є обґрунтованим процесом. Окрім скорочення кількості учнів, зменшилась і кількість вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. У 2012 році в українських школах працювало 508 тис. вчителів, поряд із 516 тис. у 2011 р. та 509 тис. у 2012 р. Дані цифри є найнижчими показниками української системи середньої освіти. Натомість, щорічне нарощення бюджетних видатків на освіту може бути спрямоване на підвищення якості надання освітніх послуг, комп'ютеризацію закладів, технічне оснащення і ремонт споруд, та в першу чергу - на забезпечення доступності освіти для всіх верств населення.

Сьогодні фінансування значної частини освітніх послуг припадає на населення, зокрема, більше 50 % надходжень до бюджету вищих навчальних закладів становить плата за навчання. Приблизно 2/3 батьків погоджуються нести серйозні фінансові витрати, щоб дати своїм дітям якісну вищу освіту. Для порівняння, частка фінансування вищої освіти за рахунок студентів у Великобританії становить 12 %, у Канаді – 11 %, в США – 14 % [4, с. 113]. Таким чином, питання підвищення

доступності освіти потребує вливання значних фінансових ресурсів для забезпечення бюджетних програм підготовки кадрів, державних та приватних замовлень, стипендій тощо.

У сфері охорони здоров'я в останні роки, також, не спостерігається широкого введення в експлуатацію медичних закладів, зокрема у сільській місцевості. Тенденція демонструє скорочення кількості та низькі показники створення тих лікарняних закладів, основу фінансування яких складають бюджетні кошти.

Діючі об'єкти охорони здоров'я та соціального забезпечення, здебільшого, збереглися ще з минулого століття. Більшість з них є непридатними для нормальної експлуатації, однак, недостача фінансування не дозволяє провести капітальні ремонти та переоснащення. В установах охорони здоров'я відчувається гостра нестача обладнання (близько 60 % вимагає заміни або ремонту).

Завдяки змінам, внесеним до державного бюджету, на розвиток первинної медико-санітарної допомоги, зокрема відкриття амбулаторних (поліклінічних) закладів сімейної медицини, в 2010 році у Київській області та місті Києві було виділено 100 мільйонів гривень. Згідно даних реалізації даної соціальної стратегії, на початок 2012 року було відкрито 44 спеціалізованих амбулаторних заклади.

Статистика функціонування закладів охорони здоров'я в Україні протягом 2002-2012 рр.

Роки	Лікарняні заклади, тис.	Кількість поліклінічних закладів, тис.	Кількість станцій швидкої медичної допомоги
2002	3,1	7,4	988
2003	3,0	7,6	974
2004	2,9	7,7	975
2005	2,9	7,8	976
2006	2,9	7,9	982
2007	2,8	8,0	987
2008	2,9	8,8	997
2009	2,8	8,8	998
2010	2,8	9,0	990
2011	2,5	8,2	940
2012	2,4	8,3	866

Джерело: [6, 7].

Варто зазначити, що проблеми фінансування протягом останніх років не стосувалися стадіонів, спортивних споруд та фізкультурно-оздоровчих

комплексів. Обсяги введення в експлуатацію спортивних споруд та стадіонів за останнє десятиліття наведено у таблиці 5.

Таблиця 5

Динаміка введення в експлуатацію спортивно-оздоровчих об'єктів у 2002-2012 рр.

Роки	Стадіони, місць	Спортивні зали, м ²	Спортивні споруди, м ²	Фізкультурно-оздоровчі комплекси, місць
2002	7029	2986	13050	3 (одиниці)
2003	900	12620	756	8305
2004	-	12481	53874	2333
2005	150	6258	8189	3738
2006	1687	25415	16562	1422
2007	20990	16174	5030	226
2008	33500	16685	26832	1186
2009	52888	43838	23476	16251
2010	9643	9930	15583	1452
2011	100739	17573	25599	795
2012	55127	34968	176267	1591

Джерело: [6, 7].

Активне фінансування їх будівництва з 2008 року розглядалось як інвестиції у проведення футбольного чемпіонату 2012 року в Україні. Початковий капітал на будівництво надходив із бюджетів усіх рівнів. В подальшому було залучено значні обсяги фінансових ресурсів приватних інвесторів. Цей приклад став показовим для демонстрації можливостей фінансування соціальної інфраструктури шляхом залучення приватних інвестицій.

Культурний комплекс соціальної інфраструктури представлений підприємствами, що виробляють товари культурного та інформаційного призначення, самими об'єктами культури та мистецтва, а також, організаціями засобів масової інформації. Бібліотеки займають позицію наймасовішого закладу культури. Їх книжковий фонд у 2012 році склав 333 млн. примірників книжок та журналів. З 20 тис. українських бібліотек понад 15 тис. діють у сільській місцевості та налічують 148 млн. примірників книжкового фонду. Таким чином, рівень

забезпечення сільського населення бібліотечними установами переважає забезпечення міського, у зв'язку із особливостями територіального розпорощення населення. Водночас, міські бібліотеки обслуговують значно більшу чисельність населення. Скорочення книжкового фонду бібліотек у регіонах є сталою тенденцією за останні двадцять років. Лише у Херсонській області він зріс у два рази та незначно у Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Рівненській, Чернігівській областях. У місті Києві, де зосереджені бібліотеки національного рівня, він скоротився на 30 %. [6, с. 488]. Зменшення потреб міського населення у послугах бібліотек та відповідне скорочення приросту їх фонду можна пояснити підвищенням рівня забезпеченості комп'ютерами та доступом до мережі Інтернет, що надає альтернативні можливості для читання літератури та отримання інформації.

Музейна справа є ще одним важливим складником культурного життя населення. Сьогодні на території

України функціонують майже 5 тисяч музеїв, менше 10 % з яких (470) перебувають у державній та комунальній власності. Державний музейний фонд України досягає 12 млн. експонатів. Однак, через недостатність фінансування ремонтних робіт та забезпечення поточної діяльності музейних площ, населенню представлені в розпорядження лише 10 %.

Аналізуючи стан надання соціальних послуг у системі соціальної інфраструктури, варто розглянути пасажирські перевезення. Їх вагома роль у розвитку соціальної інфраструктури країни полягає в забезпеченні сполучення та покращення побутових умов для населення. У 2012 р. обсяги автоперевезень пасажирів у сфері малого бізнесу становили 1,6 млрд. пасажирів, трамвайне сполучення мали 22 міста, троллейбусне - 44, метрополітенне - міста Київ, Харків та Дніпропетровськ [6, с. 228]. До 2010 року спостерігалось скорочення обсягів перевезень пасажирів транспортом загального користування: 2005 р. – 135,8 млрд. пас./км, 2010 - 130 млрд. пас./км. Це частково пов'язано із зростанням кількості приватних автомобілів, обсяг яких з 2000 р. по 2012 р. збільшилась на 27,5 %. Безперечним лідером є Київ, для якого цей показник за 10 років збільшився на 70 %. В 2011-2012 роках пасажирооборот транспорту загального користування почав зростати та сягнув 132,3 млрд. пас./км.

Невід'ємною частиною соціальної інфраструктури, яка порівняно з іншими, постійно розвивається та нарощує потужності, є зв'язок. Доходи підприємств від надання послуг пошти та зв'язку у фактичних цінах з урахуванням ПДВ постійно зростають: 2005 р. – 27411 млн.грн., 2009 р. – 46319 млн.грн., 2012 р. – 52271 млн. грн. [6, с. 238]. Варто згадати про комп'ютерний та мобільний зв'язок. З 2002 року доходи підприємств, які надають послуги мобільного зв'язку зросли у 19 разів, (2002 р. – 1276 млн.грн., 2012 р. – 24518 млн.грн.), а підприємств, що надають послуги комп'ютерного зв'язку у 95 разів (2002 р. – 31 млн.грн., 2012 р. – 2925 млн.грн.), що вказує на збільшення користувачів цих видів зв'язку. Враховуючи стрімке нарощення попиту на ці послуги, зростає інвестиційна привабливість підприємств і вони отримують можливість розвитку шляхом вливання приватних інвестицій.

Крім того, розвиток соціальної інфраструктури регіону можна оцінити за обсягом послуг, реалізованих населенню, який зріс у 5,6 раза з 2002 по 2012 рік. Так, у 2012 р. особливо значним він був у Одеській (1591 грн. на одну особу), Харківській (1382 грн. на одну особу), Львівській (1192 грн. на одну особу), Дніпропетровській (1193 грн. на одну особу), Запорізькій (1075 грн. на одну особу) областях, м. Київ (10221 грн. на одну особу) та м. Севастополь (1380 грн. на одну особу) [6, с. 287].

Дослідження свідчать про кращий розвиток соціально-побутової складової соціальної інфраструктури, ніж соціально-культурної. Це пов'язано із кращою ситуацією у фінансуванні, а саме диверсифікацією джерел залучення фінансових ресурсів у галузі, ефективним використанням

механізмів самофінансування та влиттям приватних інвестицій.

Соціально-побутовий комплекс соціальної інфраструктури спрямований на задоволення першочергових потреб населення, що й передбачає зосередження основного попиту населення на його галузях. Така структура споживацького попиту створює кращі умови для самофінансування через одержання плати за надані послуги та підвищує інвестиційну привабливість даного соціального сектора. Можливості залучення та ефективного використання позабюджетних джерел є передумовою розвитку соціальних галузей та стабільного бюджетного фінансування.

Відсутність розвитку у деяких галузях соціальної інфраструктури пов'язана зі недостатністю їх фінансування. Проблеми бюджетного фінансування соціальної галузі підривають стабільність її поточного функціонування, наслідками чого можуть виступати ускладнення у залученні інвестиційних ресурсів, зниження доходів від надання послуг, погіршення їх якості. Недостатність бюджетного фінансування більшості соціальних галузей пов'язана із низкою чинників:

1) Недосконалість законодавчого регулювання прав органів місцевого самоврядування щодо здійснення повноважень у сфері соціального забезпечення;

2) Відсутність реально гарантованих зобов'язань держави щодо фінансового забезпечення соціальної сфери на місцевому рівні;

3) Неєфективність механізмів витрачання коштів місцевих бюджетів;

4) Розпорошеність бюджетних ресурсів та неможливість концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціального розвитку територіальних громад;

5) Відсутність реальних механізмів для пошуку та залучення додаткових джерел фінансових ресурсів розвитку соціальної інфраструктури на рівні місцевих органів влади.

Неєфективність використання коштів в ході забезпечення поточної діяльності інфраструктурних об'єктів є характерною проблемою фінансування багатьох соціальних галузей. Бюджетні ресурси у переважному обсязі (до 90%) використовуються для підтримки діяльності самих соціальних установ та не надходять в необхідному обсязі до об'єктів свого цільового призначення (оновлення медичного обладнання, ремонт приміщень навчальних закладів [2, с. 82].

В умовах недостатності коштів місцевих бюджетів для фінансування соціальної інфраструктури, фінансові ресурси в першу чергу спрямовується на виплату заробітної плати працівників, оскільки вона належить до захищених статей бюджетного фінансування. Сьогодні близько 70 % видатків місцевих бюджетів спрямовані на забезпечення заробітних плат.

Для прикладу, розглянемо структуру бюджетних видатків Львівської області. У 2012 р. захищені

Фінанси та оподаткування

видатки місцевих бюджетів Львівської області становили 9309 млн. грн. План захищених видатків 2012 р. було виконано на 98,13 %, в тому числі – на 99,48 % по оплаті праці бюджетних установ, на 99,07 % по нарахуванням на заробітну плату, на 94,84 % по продуктах харчування, на 93,20 % по оплаті комунальних послуг та енергоносіїв, на 88,79 % по дослідженнях і розробках державного та регіонального значення, на 59,3 % по виплаті процентів за зобов'язаннями та на 98,74 % по поточним трансфертам населення [5, с. 48].

За останнє десятиліття частка захищених видатків Львівської області зросла з 73,5 % до 85,4 % (2012 р.). Відповідно, відбулось скорочення фінансування незахищених видатків, що можуть бути спрямовані у бюджет розвитку.

Аналіз структури захищених видатків за економічною ознакою бюджетів Львівської області у 2012 р. дозволив з'ясувати, що основна частка видатків на захищені статті припадає на оплату праці бюджетних установ (42,60 %) та нарахування на заробітну плату (15,5 %) [5, с. 49].

Видатки розвитку, що можуть бути використані для вдосконалення транспортної інфраструктури чи модернізації житлово-комунального комплексу, приймають на себе тягар недофінансування. Відтак, місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування, маючи на своєму балансі об'єкти соціальної інфраструктури, мають стимул до застосування ефективніших методів управління та створення реальних механізмів активізації пошуку і залучення альтернативних джерел фінансування галузей соціальної інфраструктури з метою нарощення їх інвестиційної привабливості та створення подальших передумов для державно-приватного партнерства із врахуванням регіональних особливостей.

Однією з базових характеристик регіональної організації соціальної інфраструктури виступає територіальна доступність інфраструктурних об'єктів, що забезпечує можливість виконання соціальних функцій на необхідному рівні. Статистичні дані по регіонах України свідчать про зниження доступності об'єктів соціальної інфраструктури протягом останнього десятиліття (збільшення радіусу доступності на 1 км). Важкодоступність соціальних об'єктів призводить до зниження ефективності їх фінансування. Відтак, оптимізація територіального розміщення інфраструктурних об'єктів вимагає посиленої уваги органів місцевого самоврядування.

Враховуючи різний рівень забезпеченості об'єктами соціальної сфери території країни, здійснення оптимального реформування соціальної інфраструктури регіонів має відбуватись на підставі врахування їх особливостей. Відмінності у структурі попиту населення різних регіонів на соціальні послуги спричинені, в першу чергу, різницею у рівні доходів та соціальною структурою населення даної території. Оптимізація соціальної інфраструктури регіону має виходити з параметрів його економічного

розвитку (виробнича спеціалізація, співвідношення виробничої та невиробничої сфер тощо), що безпосередньо впливає на рівень зайнятості та структуру населення.

Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2015 р. визначено, що метою реформування системи державного управління та місцевого самоврядування має стати створення децентралізованої моделі організації влади, спроможної ефективно впливати на процеси соціально-економічного та культурного розвитку територій [3].

Організаційна складова соціальної інфраструктури потребує реформування на основі залучення різних механізмів фінансування послуг соціальної сфери, а саме - пошуку та використання позабюджетних джерел фінансових ресурсів. Так, однією з найважливіших умов розвитку соціальної інфраструктури регіонів є довгострокова бюджетна стратегія держави та здатність місцевих органів влади здійснювати стратегію розвитку, включаючи створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, залучення інвестицій в соціальну сферу, стимулювання виробничої діяльності, орієнтованої на стабілізацію усіх галузей соціальної інфраструктури у регіонах країни.

Практика економічно-розвинених країн доводить, що для реалізації соціальних функцій необхідно активно залучати інвестиції приватного сектору. Укладення угод із приватними інвесторами про фінансування соціальних проектів дозволяє здійснювати влиття позабюджетних ресурсів у розвиток соціальної інфраструктури та окреслює коло відповідальності сторін, з метою уникнення ризиків. Фінансові ресурси приватного сектору можуть залучатись до фінансування соціальної інфраструктури за принципом співфінансування витрат разом з бюджетом. Зауважимо, що це можливо лише за умови створення механізмів ефективної мотивації приватних інвесторів шляхом надання їм певних гарантій чи вигод.

Внаслідок залучення приватних інвестицій як фінансового ресурсу розвитку соціальної інфраструктури та налагодження взаємозв'язків між соціальною сферою та приватним сектором, відбувається встановлення партнерських відносин між приватним сектором, владою та громадськістю. Така співпраця дозволяє вирішити існуючі проблеми та надає безумовні переваги для держави:

1) Можливість розширення мережі інфраструктурних об'єктів та збільшення доступу населення до соціальних благ.

2) Вдосконалення та розвиток соціальної захищеності населення.

3) Можливість розвитку низькорентабельних сфер надання послуг населенню.

4) Можливість підтримання громадських ініціатив, інноваційних проектів, розвиток соціальної та творчої активності населення, їх спрямування на економічне зростання країни.

Приватний сектор, окрім прямої фінансової вигоди, може отримати державну підтримку, гарантії та пільги, що є вирішальним фактором при залучення їхніх фінансових ресурсів у розвиток низькорентабельних сфер надання послуг населенню. У роботі з соціальними галузями інвестори отримують низку стратегічних переваг: цільова підготовка кадрів (співпраця з освітньою галуззю), передумови для міжнародної співпраці (соціальна активність є вагомим фактором довіри у багатьох розвинених державах), довіра працівників, громадська довіра, реклама. Та найбільші переваги державно-приватного партнерства у фінансуванні розвитку соціальних галузей стають відчутними населенню, яке є прямим користувачем послуг розвинутої соціальної інфраструктури.

Система фінансування соціальної сфери вимагає розроблення стратегічних засад щодо розширення можливостей бюджетного фінансування розвитку соціальної сфери, якого на сьогодні достатньо лише для підтримки поточної діяльності інфраструктурних об'єктів. Головними стратегічними пріоритетами розвитку та фінансування соціальної інфраструктури у сучасних економічних умовах є:

- створення максимально сприятливих організаційно-правових умов для діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють приватні інвестиції у розвиток соціальної інфраструктури;
- об'єднання фінансових ресурсів з місцевих та національних джерел з метою реформування й розвитку соціальної інфраструктури;
- надання пільг (з податків, зборів, оренди) підприємствам та організаціям, що займаються спонсорською та благодійною діяльністю.

Висновки. Результати аналізу динаміки кількісних показників розвитку галузей соціальної інфраструктури вказують на ефективність диверсифікації джерел залучення фінансових ресурсів у соціальні галузі завдяки ефективному використанню механізмів самофінансування та влиття приватних інвестицій. Створення механізмів ефективної мотивації приватних інвесторів шляхом надання їм державних гарантій та забезпечення сприятливих організаційно-правових умов для їх діяльності дозволить залучати недержавні фінансові ресурси до фінансування соціальної інфраструктури за принципом співфінансування витрат разом з бюджетом. Такі кроки дають можливість Україні змінити роль фінансування соціальної інфраструктури для інвесторів та суб'єктів

господарювання, та, як наслідок, дозволяють здійснити перехід від неефективно-витратної до комерційно або адміністративно вигідної моделі залучення інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури і формування людського капіталу. Розширення бази фінансових ресурсів створить можливості для збільшення мережі інфраструктурних об'єктів, полегшення доступу населення до соціальних благ та підвищення їх якості без створення додаткового навантаження на бюджет.

4 Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Офіційне видання Міністерства юстиції України «Кодекси України» № 12/2010 р. – К.: Форум, 2010. – 156 с.
2. Величко О.В. Бюджетний механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури / О.В. Величко // Економічний вісник Донбасу. – 2013. - №2 (32). – С. 79-86.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rv.gov.ua/sitenev/data/upload/files/1/proj.doc.
4. Лапіна Т.В. Фінансування вищої освіти України в контексті інтеграційних процесів / Т.В. Лапіна // Економічний простір. - 2008. - № 15. - С. 112-118.
5. Моніторинг виконання місцевих бюджетів Львівської області за 2012 рік / НАН України. Інститут регіональних досліджень; За наук. ред. д.е.н., проф. І.З. Сторонянської. – Львів, 2013. – 200 с.
6. Статистичний щорічник України за 2012 рік / За редакцією О.Г. Осауленка. - ТОВ «Август Трейд». – Київ: Державний комітет статистики України, 2013. - 558 с.
7. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За редакцією О.Г. Осауленка. - Київ: Державний комітет статистики України, 2010. - 567 с.
8. Черевко О.В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України: [монографія] / О.В. Черевко. - Черкаси: Брама - Україна, 2006. – 424 с.
9. Чернюк Л.Г. Соціальна інфраструктура та її пріоритетність в системі суспільного розвитку (методолого-організаційні аспекти) / Л.Г.Чернюк, П.В.Пепа // Вісник Чернігівського держ. ун-ту. – Вип. 1 (56). – 2012. – (Серія: економічні науки). – С. 10-20.